

KAZAKİSTAN’DA DEĞİŞİM SÜRECİNDE ORTAYA ÇIKAN SİYASAL PARTİLER ve HAREKETLER

Fahri Türk

Doç. Dr., Trakya Üniversitesi İİBF
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne
E-posta: fahriturk@trakya.edu.tr

Özet

Değişim sürecinde (1990-1995) Kazakistan’da birçok siyasal parti ve hareket ortaya çıkmıştır. Birinci kategoride; Kazakistan Milli Partisi “Alaş”, Azat Yurttaş Hareketi ve Şeltoksan Milli Demokratik Partisi gibi Türk dünyası birliği fikri gibi uluslar üstü amaçlar taşıyan partiler yer alırken, ikincisinde Komünist Partinin devamı olan ve çeşitli şekillerde rejime destek veren ve az çok kozmopolit olan Kazakistan Komünist Partisi, Kazakistan Halkın İşbirliği Partisi ve Kazakistan Halk Kongresi Partisi gibi siyasal partiler bulunmaktadır. Üçüncü kategoride ise Müslüman Kadınlar Ligi ve Nevada Semey Anti-nükleer Hareketi gibi partiler üstü kurum ve kuruluşlar ele alınabilir. Bunların dışında bir de dördüncü kategori olarak nitelendirilebilecek Lad Slav Hareketi ve Kazakistan Rus Toplumları gibi Kazakistan’da yaşayan azınlıklar tarafından kurulan kültür ve yardımlaşma dernekleri mevcuttur. Bu bildirinin amacı yukarıda ortaya konulan ve değişim sürecinde Kazakistan’da ortaya çıkan siyasal hareketlerin sınıflamasını ve çözümlemesini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan’da Siyasal Partiler, Alaş, Azat Yurttaş Hareketi, Nevada Semey Anti-nükleer Hareketi

Alan Tanımı: Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler

POLITICAL PARTIES AND MOVEMENTS IN KAZAKHSTAN DURING THE TRANSFORMATION PROCESS

Abstract

During the transformation process (1990-1995) a lot of political parties and movements came into existence in Kazakhstan. Whereas in the first group there were parties like Alash, Azat and Sheltoksan, that pursued more or less a Panturkic policy, in the second group it existed cosmopolitan and government supporting parties like Communist Party, Kazakhstani People Cooperation Party and Kazakhstan People Congress. Third category deals with the supra-national

parties and institutions such as League of Moslem Women and Nevada-Semipalatinsk Anti-nuclear Movement. Above all of these organizations there are some cultural and aid associations like Lad-Slave Movement and Russian Society, which were founded by Slavic minorities living in Kazakhstan. This article aims to categorise and analyse the political parties and associations that appeared during the transformation process in Kazakhstan

Key Words: Kazakhstani political parties, Alash, Azat, Nevada-Semipalatinsk Anti-nuclear Movement

JEL Classification: F 50/F 59

1.GİRİŞ

Değişim sürecinde (1990-1995) Kazakistan'da birçok siyasal parti ve hareket ortaya çıkmıştır. Birinci kategoride; Alaş, Azat Yurttaş Hareketi ve Şeltoksan Milli Demokratik Partisi gibi Türk dünyası birliği fikri gibi uluslar üstü amaçlar taşıyan partiler yer alırken, ikincisinde Komünist Partinin devamı olan ve çeşitli şekillerde rejime destek veren ve az çok kozmopolit olan Kazakistan Komünist Partisi, Kazakistan Halkın İşbirliği Partisi ve Kazakistan Halk Kongresi Partisi gibi siyasal partiler bulunmaktadır. Üçüncü kategoride ise Müslüman Kadınlar Ligi ve Nevada Semey Anti Nükleer Hareketi gibi partiler üstü kurum ve kuruluşlar ele alınabilir. Bunların dışında bir de dördüncü kategori olarak nitelendirilebilecek Lad Slav Hareketi ve Kazakistan Rus Toplumunu gibi Kazakistan'da yaşayan azınlıklar tarafından kurulan kültür ve yardımlaşma dernekleri mevcuttur.

Bu bildirinin amacı yukarıda ortaya konulan ve değişim sürecinde Kazakistan'da ortaya çıkan siyasal hareketlerin sınıflamasını ve çözümlemesini yapmaktır. Üçüncü kategoride yer alan Sivil Toplum Örgütlerinin (STÖ) ele alınmasının birinci nedeni genelde Orta Asya'da özelde ise Kazakistan'da STÖ'lerin seçimlerde aday gösterebilmeleri ikincisi ise bu örgütlerin kısmen Nevada-Semey Anti-nükleer Hareketinde olduğu gibi siyasal partilerle işbirliği içinde olmalarıdır. Bu bağlamda siyasal partilerin sınıflandırmasına geçmeden önce ilkin Kazakistan'ın siyasal sistemine genel olarak göz atılacaktır. Daha sonra belirlenen kategoriler içerisindeki partilerin çözümü yapılacaktır. Bu çerçevede mevcut rejim partilerine alternatif oluşturabilecek partilerin engellenerek “*sözde partilerin*” (pseudo-parties) demokratik bir görüntü çizmek için desteklendikleri görülecektir. Ancak 2007 yılında anayasada yapılan değişiklikler ile Kazakistan'da siyasal partilerin önündeki önemli engeller kaldırılmaya başlanmıştır.

2. Kazakistan'da Siyasal Sistem

Kazakistan'da 1993 yılında kabul edilen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) sonrası ilk anayasa daha sonra üç kez değişikliğe tabi tutulmuştur. Bu bağlamda özellikle 1995 yılında kabul edilen anayasa Kazakistan'ın siyasal rejiminin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.¹ Kazakistan anayasası bu ülkenin siyasal sistemini laik, demokratik, sosyal ve hukuk devleti olarak tanımlamaktadır. Halkın yaşama ve diğer hak ve özgürlükleri anayasa tarafından garanti altına alınmıştır. Kazakistan'da otoriter başkanlık sistemi uygulanmaktadır. Kazakistan anayasasının 40'inci maddesi devletin başı olarak başkanı saymaktadır. Başkan bütün iç ve dış politikayı belirleme, yürütme ve ülkeyi dışarıya karşı temsil etme yetkisine sahiptir. Başkan aynı zamanda Kazakistan halkının birliğini ve bütünlüğünü temsil eder (Kazakistan Anayasası 40. Madde). Yasama ve yürütme karşısında başkanın yetkileri oldukça geniştir. Ülkenin iç ve dış politikasının belirlenmesinden başbakanın ve bölge valilerinin atanması ve görevden alınmasına kadar birçok yetkiyi elinde bulundurmaktadır (von Gumpfenberg, 2002:144). Devlet başkanlığı seçimleri 7 yılda bir yapılır. Bir kimse ancak iki kez arka arkaya bu makama seçilebilir. Bu makama seçilebilmek için 45 yaşını doldurmuş olma şartı aranır. Genel seçimlerde oy kullanma yaşı 18 seçilme yaşı ise 25'tir.

Ağustos 2007'de gerçekleştirilen anayasa değişikliğine göre meclisin üye sayısı 77'den 107'ye senatonunki ise 39'dan 47'ye yükseltilmiştir. Meclisin 98 üyesi nispi temsil sistemine göre parti listelerinden belirlenirken geri kalan 9 üye ise Kazakistan Halk Asamblesi tarafından seçilmektedir. Senatörlerin 32'si meclis tarafından seçilirken, geri kalan 15 üyeyi başkan kendi inisiyatifine göre atar (bk. Shomonov ve Konovalov, 2008:151). Söz konusu anayasa değişiklikleri siyasal partilerin sistem içindeki rollerini de artırmıştır. Nispi temsil sistemine geçilmesi, partilerin hükümetin teşekkül etmesinde önemlerinin artırılması, parti kurullarının yetkilerinin genişletilmesi gibi hususlar partilerin lehine olan değişikliklerdir. Yapılan anayasa değişikliklerinin partilere sağladığı diğer bir kolaylık ise, Adalet Bakanlığındaki resmi kayıt işlemlerindeki bürokrasiyi azaltması olmuştur (Shomonov ve Konovalov, 2007:151). Kazakistan'da son yıllarda parti sisteminin liberalleştirilmesi çerçevesinde siyasal partiler kanununda yapılan değişiklikle % 7 ülke barajını aşamasa da ikinci gelen partiye parlamentoya milletvekili sokma hakkı tanınmıştır. Söz gelimi Nur Otan Partisi 2007 yılında

¹ Kazakistan'ın siyasal rejimi (başkan, senato, meclis ve yargı sistemi) hakkında ayrıntılı olarak bk. (Alkan, 2011: 55-65).

yapılan parlamento seçimlerinde oyların % 88,05'ini almış buna karşılık Birleşik Sosyal Demokratik Parti (BSDP) geçerli oyların sadece % 4,62'sini kendi hanesine yazdırabilmiştir. Böylece yapılan dağılımda Nur Otan 94 sandalye elde ederken, BSDP ise ülke barajını aşamamasına rağmen yeni düzenlemeye göre 5 milletvekilliği elde etmiştir (Konovalov, 2008:180).

3. KAZAKİSTAN'DA DEĞİŞİM DÖNEMİNDE KURULAN SİYASAL PARTİLER

3.1. Milli Demokratik Partiler

Kazakistan'da değişim döneminde kurulan partilerden Alaş, Azat Yurttaş Hareketi, Kazakistan Cumhuriyet Partisi ve Şeltoksan gibi partiler programlarında ve söylemlerinde Türkçülüğü, Turancılığı ve Türkistan² düşüncesini ve kısmen son anılan parti Kazaklığı öne çıkaran partiler olmuşlardı (bk. Tablo 1). Bu partiler içerisinde Alaş, SSCB eski topraklarında yaşayan bütün Türkleri ilkin “*Türkistan Konfederasyonu*” şeklinde tek devletin bayrağı altında toplamayı daha sonra bütün Türkçe konuşan halkları “*Büyük Türkistan Birliğine*” götürmeyi amaçlamıştı.

Tablo 1: Kazakistan'da Değişim Döneminde Kurulan Siyasal Partiler

Parti Adı	Kuruluş/ Yayın Organı	Başkanı	Yönelim	Sosyal Taban	Üye Sayısı
Kazakistan Milli Partisi “Alaş”	Nisan 1990/ Hak (Rusça)	Aron Atabek, Raşid Nutuşev	Türkçü/ Turancı (Türkistan Konfed.)	Milliyetçi Kazaklar (Güney Kazakistan)	80-200*
Azat Yurttaş Hareketi	30.06.90/ Azat (tiraj 15.00)	Hasen Hoca- Ahmedov	Kazak milliyetçi- liği/Turan- cılık	Milliyetçi Kazaklar	600
Kazakistan Cumhuriyet Partisi	04.09.91	Sabet Gazi Akatayev	Kazak milliyetçili- ği/ Turancı- lık	Milliyetçi Kazaklar (Güney Kazakistan)	50.000
Şeltoksan Milli Demokratik Partisi	20.05.90/ Şeltok-san	Hasen Hoca- Ahmedov	Kazak milliyetçi- liği	Şehirli ve kırsal Kazaklar	-----
Kazakistan Komünist	Ekim 1991	Leonid	Sol Muhalefet	Emekliler, eski	48.000

²Türkistan, Turan ve Orta Asya kavramlarının geniş bir çözümlemesi için ayrıntılı olarak bk. Türk, Fahri Azerbaycan ve Orta Asya'da Değişim Sürecinde Ortaya Çıkan Turancı Siyasal Hareketler (1989-2007), (Der. Pultar, Gönül), Ağır Gökyüzünde Kanat Çırpamak, Sovyet-sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Kültürel Kimlik Arayışı ve Müzakeresi, Tetragon Yayınları, İstanbul 2012, s. 287-324.

Partisi		Korolkov/ Seribolsun Abdildin	(Marksist/ Leninist)	komünistler, devlet memurları	
Kazakistan Sosyal Demokratik Partisi	27.05.90	Dos Kuşimov	Sosyalist/ Demokratik	Şehirli Ruslar ve Rus kültürünü benimsemiş aydınlar	1.000
Kazakistan Bağımsız Sosyal Demokratik Partisi	1991	Erkin Sultan- bekov	Sosyal demokrat (liberal Pazar ekonomisi)	Aydınlar ve öğrenciler	1.000/ 2.000
Kazakistan Sosyalist Partisi	07.09.91/ cumhuri- yet	Peter Svoik/ Gazi Aldam- zarov	Sosyal demokrasi (demokra-tik toplum)	Kozmopolit aydınlar ve halk	46.789
Kazakistan Demokratik İlerleme Partisi	24.11.91	Aleksand-ra Dokuçeva	Liberal/ BDT ülkeleri ile birleşme (Rusya)	Kozmopolit (Ruslar/ Slavlar)	1.000
Kazakistan Halk Birliği Partisi	15.12.94	Umirserik Sarsenov	Hükümet yanlısı (merkez) (BDT ve Rusya ile işbirliği)	Kozmopolit (Ruslar, Slavlar, Ruslaşmış Kazaklar)	-----
Kazakistan Yeniden Doğuş Partisi	Ocak 1995	Altınşaş Zaganova	Hükümet yanlısı (sosyal Pazar ekonomisi)	Kozmopolit	-----
Kazakistan Halk Kongresi	05.10.91/ Halk Kongresi (tiraj 20.000 Rusça/ Kazakça)	Olcas Süleyman/ Muhtar Şahanov	Nazarbayev tarafı (liberal/ demokratik, Rusya ile işbirliği/ Avrasya Konfederas- yonu)	Çevreciler ve entelektüeller	30.000

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

* Alaş'ın üye sayısı hakkında farklı rakamlar verilmektedir. Bir hükümet yetkilisi partinin üye sayısını 85 olarak verirken (Haghayeghi, 1995:86), Nezavisimaya Gazetesine göre 1992 ortalarında partinin üye sayısı 5.000 civarında idi (Nezavisimaya Gazeta, 2 Haziran 1992). Fakat bir Alaş üyesi aynı dönemde partisinin üye sayısını 10.000 olarak dile getirmektedir (Trutanow 1994: 39).

Diğer yandan Azat Yurttaş Hareketi (AYH) Kazak milliyetçiliğini ve Turancılığı harmanlamış bir oluşum idi. AYH Turancılık ideolojisini benimsemiş ancak Alaş'a göre daha ılımlı bir çizgi izlemiştir (Kesici 2003: 245). Ancak programında

doğrudan Turancılığa atıfta bulunan ifadeler kullanmayan AYH genelde Orta Asya, Volga bölgesi, Kafkasya, Kırım, Rusya, Çin ve Moğolistan'da yaşayan dili ve etnik kökeni aynı olan Türk halkları arasında işbirliği ve dayanışmanın geliştirilmesi üzerinde durmaktadır (Babak vd. 2004: 7). Kazakistan Cumhuriyet Partisi (KCP) ileri gelenleri Kazakların ülkedeki diğer etnik gruplara nazaran ayrıcalıklı olması gerektiğini savunmaktadırlar. Bununla birlikte KCP'nin programında savunma, güvenlik ve dış politikanın anlatıldığı dördüncü maddeden aşağıda yapılan alıntı partinin Turancı yaklaşımı hakkında açık ve net ipuçları vermektedir: *“Türkistan konfederasyonu ve Turan ortak pazarı oluşturmak için işbirliğine gidilmeli ve Orta Asya ve Doğu Türkistan halkları arasında akrabalık ilişkileri geliştirilmelidir.”* (Babak vd. 2004: 157). KCP'nin programında ısrarla Sincan Uygur Otonom Bölgesinden *“Doğu Türkistan”* olarak bahsedilmesi, bu partinin bu bölgeyi Çin'den çok Türk dünyasının bir parçası olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Şeltoksan Milli Demokratik Partisi (Şeltoksan) Kazakistan'da net ve sağlam bir yapıya sahip ilk milli Kazak organizasyonu olma özelliğine sahipti. Şeltoksan'ın daha çok Kazak milliyetçiliği çerçevesinde örgütlendiği görülmektedir. Kazakçanın resmi ve ortak anlaşma dili olarak kabul edilmesi ve diğer milletlerin dillerine ve kültürlerine saygılı davranılması partinin programına aldığı hususlardan bazıları idi. Parti programında Kazakistan milli silahlı kuvvetleri kurulmasına önem verileceğini de vurgulanmıştı (Babak vd. 2004:179-182). Şeltoksan platformu, Kazakistan'ın siyasal ve ekonomik olarak tam bağımsızlığı, Aralık olaylarına katılıp zarar görenlere iyileştirme yapılması ve başka ülkelerde yaşayan Kazaklarla yakın ilişkiler geliştirilmesi gibi hususlara büyük önem vermiştir (Dzhunusova ve Sartaev, 1994:257).

3.2. Çokuluslu ve Rejim Yanlısı Partiler

İkinci kategorideki partiler arasında ise; Kazakistan Komünist Partisi (KKP), Kazakistan Sosyal Demokratik Partisi (KSDP), Kazakistan Bağımsız Sosyal Demokratik Partisi (KBSDP), Kazakistan Sosyalist Partisi (KSP), Kazakistan Demokratik İlerleme Partisi (KDİP), Kazakistan Halkın Birliği Partisi (KHBP), Kazakistan Yeniden Doğuş Partisi (KYDP), Kazakistan Halk Kongresi (KHK) gibi partiler bulunuyordu. Ne var ki bu partiler içerisinde son olarak anılan ve en etkili partilerden (7 Mart 1994 tarihinde KHK yapılan seçimlerde 176 milletvekilliğinden 21'ini kazanmıştı) biri olan partinin başkanı Olcas Süleymanov'un 1994 yılında İtalya'ya büyükelçi olarak gönderilmesi bu partinin Nazarbayev rejimine karşı gerçek bir muhalefet partisi olarak gelişmesini engellemiştir (Babak vd., 2004: 147). Dış politika alanında Rusya ile ileri

derecede işbirliğini savunan KHK, esasında “Avrasya konfederasyonu” fikrini de ortaya atan kurum olmuştur. Daha sonra 1994 yılında Nazarbayev’in “Avrasya birliği” önerisini ortaya atması KHK’nin bu düşüncesini ne kadar benimsediğini ortaya koymuştur. Bu düşünce haliyle KHK’nin, Kazakistan’da yaşayan Ruslar ve Rusça konuşan ahali arasında sevilmesine neden olmuştur. Diğer yandan Kazaklar ise Süleymanov’un enternasyonalizmini SSCB’yi yeniden canlandırma girişimi olarak değerlendirmişlerdir (Babak vd., 2004: 148-49).

3.3. Kazakistan’da Değişim Döneminde Kurulan Sivil Toplum Örgütleri

Tablo 2’de görüldüğü gibi değişim döneminde amaçları; Stalin zulmüne uğrayanların durumlarının iyileştirilmesinden kadınların sosyal ve toplumsal hayata daha iyi intibak etmelerini sağlamaya, rüşvet ve yolsuzlukla mücadelede SSCB döneminden miras kalan çevre sorunlarını çözmeye kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan bir çok STÖ ortaya çıkmıştır. Bunlar içerisinde özellikle Nevada-Semey Anti-nükleer Hareketi (NSAH) özerinde durulmaya değer bir STÖ olarak temayüz etmişti.

Tablo 2: Kazakistan’da Değişim Döneminde Kurulan Sivil Toplum Örgütleri

Kazakistan’da Değişim Döneminde Kurulan Sivil Toplum Örgütleri					
Dernek/ STK Adı	Kuruluş/ Yayın Organı	Başkanı	Amaçları	Sosyal taban	Üye Sayısı
Adalet	1988	Sanhar Zandosov	Stalin zulmüne uğrayanların rehabili- tasyonu	Stalin kamplarında zulüm görmüş kişiler ve efratları	-----
Müslüman Kadınlar Ligi	07.04.90/ Ak Bosaga (1993)	Amina Nugman-ova	Kadınların sosyal ve siyasal hayatta seviyelerini yükseltmek	Müslüman Kazak Kadınları	10.000
Kazakistan Yasal Gelişme Derneği	1994	Alesander Peregrin/ Vitali Varonov	Nazarbayev karşıtı (yolsuzluk ve rüşvet ile mücadele)	Rus ve Slav aydınlar	-----
Nevada-Semey Antinükleer Hareketi	1989/ Emanet (Kz.), İzbiratel (Ru)	Olcas Süleymanov	Nükleer denemelerin yasaklanması (çevre sorunları)	Kazakistan Halk Kongresinin Destekçileri	-----
Forum Derneği	1989	-----	Bağımsız ve demokratik Kazakistan	Kazak aydınları/ öğrenciler	-----

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kazakistan'da yapılan nükleer silah denemelerini yasaklatmayı amaç edinen bu hareketin başını Süleymanov'un çekmesi ve Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Nevada Anti-nükleer Hareketi ile birleşmesi bu oluşumun uluslararası camiada tanınmasını sağladığı gibi Kazakistan'da KHK ile organik bağının olması da yürüttüğü politika ve faaliyetlerin halk tabanında destek görmesini sağlamıştır.

3.4. Kazakistan'da Değişim Döneminde Rusların Kurmuş Olduğu Sivil Toplum Örgütleri

Kazakistan'da değişim döneminde kurulan STÖ'ler arasında sadece yukarıda Tablo 2'de gösterilenler bulunmuyordu. Bunların haricinde Kazakistan'da yaşayan Rusların ve Slavların başını çektiği, Birlik (Edinstvo), Lad Slav Hareketi (LSH) ve Kazakistan Rus Toplumunu gibi amaçları; etnik gruplar arası barışa katkıda bulunmak ve Kazak milliyetçiliğine özellikle de herhangi bir milletin ayrıcalık elde etmesine karşı çıkan siyasal hareketler bulunuyordu. Söz gelimi Edinstvo'nun üstü kapalı olarak savunduğu şey Kazakların hiçbir etkilerinin bulunmadığı SSCB dönemine geri dönmektir (Fuller,1992: 43-44). Esasında bu örgütlerin ortaya çıkmalarının temel nedeni 1990 yılından itibaren yükselişe geçen Kazak milliyetçiliğinin Slavların sosyal statülerinin gerilemesine neden olmamasını sağlamaya yöneliktir. LSH özellikle Kazakistan'da yaşayan Slavların çifte vatandaşlık almaları için mücadele etmiştir. Bu amaçla Nazarbayev ve bütün BDT ülkelerine çağrıda bulunmuşlar ise de bu konuda Kazak hükümetinden hiçbir esneklik görmemişlerdir. Rusçanın Kazakça ile birlikte resmi dil olarak kabul edilmesi için 500.000 imza dahi toplamışlardır. Sonunda Rusça 1995 Anayasasında devlet dili değil resmi dil olarak kabul edilmiştir (Babak vd., 2004: 134-35). LSH'nın amaçlarından en önemlisi Rusların çoğunlukta ve derli toplu olarak yaşadıkları yerde yani Kazakistan'ın kuzeyi ve doğusunda etnik olarak sadece Ruslardan oluşan bölgeler kurmak istemeleriydi. Bu durum esasında Kazakistan'ın Rus yoğunluklu bölgelerinin Kazakistan'dan kopmasıyla aynı anlama geldiğinden Kazakistan hükümeti tarafından hoş karşılanmamıştır (Olcott, 1997:214).

4. SONUÇ

Yukarıda ortaya konulduğu gibi değişim döneminde Kazakistan'da ortaya çıkan siyasal partiler ve hareketler; milli demokratik, rejim yanlısı kozmopolit partiler, partiler üstü kurum ve kuruluşlar ile azınlıkların kurmuş olduğu parti ve kuruluşlar olmak üzere dört kategori içerisinde değerlendirilebilir. Bunlar içerisinde özellikle birinci kategoride ele alınan partiler üzerinde durulmasında fayda vardır. Milli demokratik partilerin kuruluşunun engellenmesi Kazakistan'da

demokrasinin arızalı demokrasiler arasına girmesine ve gerçek bir siyasal parti sisteminin gelişmesinden ziyade “*sözde parti*” sisteminin gelişmesine neden olmuştur.

Milli demokratik partilerin gelişmesinin engellenmesi uluslararası alanda da yankı bulmuştur. Özellikle Alaş, AYH ve KCP gibi meselelere uluslar üstü bir kimlik çerçevesinden bakan partilerin kuruluşlarının engellenmesi Orta Asya’da oluşabilecek bölgesel bütünleşme hareketlerinin önüne geçtiği gibi Türkiye’nin de dahil olacağı uluslar üstü bir Türk devletleri birliğinin oluşmasını da ileri bir tarihe ertelemiştir. Unutulmamalıdır ki hem Kazakistan’da hem de Orta Asya’nın diğer ülkelerinde bölgesel işbirliği ve Türkistan birliğine giden yol bu ülkelerde aynı ülküyü paylaşan siyasal elitlerin iş başına geçmesine bağlıdır.

KAYNAKÇA

Alkan, Haluk, Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve Kurumlar, Kazakistan Özbekistan, Kırgızistan Türkmenistan, Usak Yayınları, Ankara 2011.

Babak, V., Vaisman, D. vd., Political organization in Central Asia and Azerbaijan. Sources and Documents, Frank Cass Publishers, London, Portland 2004.

Dzhunusova, Zhanylzhan, Balgamıs, Denis, The New Political Institutions of the Independent Kazakhstan, (Ed. Warikoo, K.) Central Asia Emerging New Order, Har-Anand Publications, New Delhi 1995.

Dzhunusova, Zhanylzhan ve Sartaevev, Rustem, Kazakhstan, (Ed. Szajkowski, Bogdan), Political Parties of Eastern Europe, Russia and the Successor States, Longman Group, Essex 1994,s.247-257.

Fuller, Graham, Central Asia, The New Geopolitics, RAND Corporation, R-4219-USDP 1992.

George, Alexandra, Journey into Kazakistan. The true Face of the Nazarbayev Regime, University Press of America, Lanham, New York, Oxford 2001.

Klötzel, Lydia, Der Kasachische Praesident Nursultan Nazarbayev- Vater der Demokratie oder aufgeklärter Autokrat?, (Hrsg. Mommsen, Margareta, Steinsdorff von Silvia) Demokratie-Experimente im Postkommunismus. Politischer und institutioneller Wandel in Osteuropa, Lit Verlag, Münster 1995, s.135-162.

Konovalov, Sergey, Republic of Kazakistan, Politics, Central Eurasia 2008 Analytical Annual, CA&CC Sweden 2009, s.176-182.

Olcott, Martha Brill, Democratization and the growth of political participation in Kazakhstan, (Eds. Dawisha, Karen ve Parrott, Bruce) Conflict, cleavage and change in Central Asia and the Caucasus, Cambridge University Press, Cambridge 1997, s.201-241.

Olcott, Martha Brill, Kazakistan Unfulfilled Promise?, United Book Press, USA 2010.

Shomonov, Askar, Konovalov Sergey, Republic of Kazakhstan, Politics, Central Eurasia 2008 Analytical Annual, CA&CC Press, Sweden 2009, s.150-155.

Shomonov, Askar, Tastenov, Alişer, Republic of Kazakhstan, Politics, Central Eurasia 2006 Analytical Annual, CA&CC Press, Sweden 2008, s.143-149.

Swain, Sumant Kumar, Political Process in Post-Soviet Kazakhstan, (Eds., Mohanty, Arun ve Swain Sumant), Contemporary Kazakhstan. The Way Ahead, Axis Publications, New Delhi 2009, s.266-294.

Türk, Fahri Azerbaycan ve Orta Asya'da Değişim Sürecinde Ortaya Çıkan Turancı Siyasal Hareketler (1989-2007), (Der. Pultar, Gönül), Ağır Gökyüzünde Kanat Çırpma, Sovyet-sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Kültürel Kimlik Arayışı ve Müzakeresi, Tetragon Yayınları, İstanbul 2012.

Von Gumpenberg, Marie-Carin, Staats-und Nationsbildung in Kazakistan, Leske+budrich, opladen 2002.